

УДК 332.334.4.012.7 – 045.52:631

Лазарева О. В., доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри управління земельними ресурсами, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НОВІТНЯ ТРАЕКТОРІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В статті розкрито інноваційні орієнтири розвитку сільськогосподарського землекористування в контексті децентралізації. Висвітлені наукові підходи щодо тлумачення терміну «децентралізація». Наведені причини стримування соціально-еколого-економічного розвитку та недосконалості відносин у контексті «центр-регіони». Зазначено, що подальший розвиток землекористувань ринкового типу має супроводжуватись формуванням міжгосподарських об'єднань. Наведені орієнтири, що мають бути враховані в умовах децентралізації влади та сприяють екологізації виробництва і екологізації організації підприємництва. Представлені заходи, що необхідно здійснити в умовах децентралізації влади. Вказані орієнтири формування інноваційної політики землекористування в умовах децентралізації.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, децентралізація, територіальна громада, розвиток сільських територій, екологізація виробництва, екологізація організації підприємництва.

Лазарева Е. В., доктор экономических наук, доцент, доцент кафедры управления земельными ресурсами, Черноморский национальный университет имени Петра Могила, г. Николаев, Украина

НОВЕЙШАЯ ТРАЕКТОРИЯ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

В статье раскрыты инновационные ориентиры развития сельскохозяйственного землепользования в контексте децентрализации. Освещены научные подходы к толкованию термина «децентрализация». Приведены причины сдерживания социально-эколого-экономического развития и несовершенства отношений в контексте «центр-регионы». Отмечено, что дальнейшее развитие землепользований рыночного типа должно сопровождаться формированием межхозяйственных объединений. Приведены ориентиры, которые должны быть учтены в условиях децентрализации власти и способствуют экологизации производства и экологизации организации предпринимательства. Представлены мероприятия, которые необходимо осуществить в условиях децентрализации власти. Указаны ориентиры формирования инновационной политики землепользования в условиях децентрализации.

Ключевые слова: сельскохозяйственное землепользование, децентрализация, территориальная громада, развитие сельских территорий, экологизация производства, экологизация организации предпринимательства.

Lazarijeva O., Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor Department of management the landed resources, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

THE NEWEST VECTORS OF DEVELOPMENT AGRICULTURAL LAND-TENURE IN TERMS OF DECENTRALIZATION

Introduction. *Unsatisfactory state of decision of socio-economic and ecological problems in the countryside negatively affect economic and ecological development of territorial communities. That is why a necessity is creations of soil for forming of effective development of rural territories, development of favorable business environment in the countryside.*

Purpose. *The article aims to research the progress of land-tenure in conditions of decentralization of power and its basic reference-points.*

Results. *In article exposed innovation reference-points of development of agricultural land-tenure in the terms of decentralization. The lighted up scientific approaches are in relations to interpretation of term «decentralization». The brought reasons of inhibition social-ecological-economical development and imperfection of relation in context «center-regions». It is marked that further development of land-tenures of market must be accompanied by forming of economic associations. Reference-points, that must be taken into account in the conditions of decentralization of power and promote the ecologizations of organization of enter promote are presented. Measures that are necessary to be carried out in the conditions of decentralization are presented. The indicated reference-points of forming of innovative politics of land-tenure are in the conditions of decentralization.*

Conclusions. *Innovative principles of forming of agricultural land-tenure the conditions of decentralization may be based on the basis of ecologization of production and ecologization of organization of enterprise.*

When the role of local self-government will increase, then his responsibility will rise before territorial organs for the observance of social standards of every citizen, stimulations of innovative model of development.

The results of the article could be used by agricultural organizations, subjects of agricultural management for substantiation of territorial development programs, local authorities and other agricultural subjects.

Keywords: *agricultural land-tenure, decentralization, territorial society, development of rural territories, ecologization of productions of production, ecologization of organization of enterprise.*

JEL Classification: *Q 10, Q 18, R 10.*

Постановка проблеми. Повільні темпи земельних перетворень і незадовільний стан розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем на селі негативно відбиваються на економічному та екологічному розвитку територіальних громад, призводять до поглиблення серйозних проблем у сільськогосподарському землекористуванні, погіршення загальноприйнятої системи стандартів якості життя людей, контролю погіршення привабливості сільських територій для іноземних інвесторів та ін.

В умовах формування цілісної системи розвитку сільських територій, створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного їх розвитку, поліпшення якості життя населення, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, необхідно активізувати процес децентралізації влади, розмежувати функції та повноваження центральних і місцевих органів влади та місцевого і регіонального самоврядування, визначити заходи з реформування адміністративно-територіального поділу країни з урахуванням інтересів територіальних громад, враховуючи історичні, економічні,

демографічні особливості та культурні традиції відповідних територій.

Переорієнтація багатьох вище приведених напрямів на розв'язання заходів щодо розвитку сільських територій активізує гармонізацію державних і місцевих інтересів, вирівнювання відмінностей між містом, селом, зумовить активний розвиток продуктивних сил.

Саме такий підхід має за мету дозволити створити підґрунтя для формування ефективного розвитку сільських територій, розвитку сприятливого бізнесового середовища, яке активізуватиме зростання кількості малого і середнього бізнесу на селі, створення привабливого іміджу села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу стверджувати, що питанню управління земельними ресурсами та землекористуванням в сучасних умовах присвячено праці таких відомих науковців як О. С. Дорош [9], В. В. Горлачук [7], А. М. Третьак [1], Л. В. Дейнеко [6], А. Я. Сохнич [8] А. Г. Мартин [10] та багатьох інших. Та незважаючи на вагомий теоретичний напрацювання провідних вчених щодо проблем розвитку сільськогосподарського землекористування, на практиці їх вирішення сьогодні досягнуто не в повній мірі. Недостатньо розкриті теоретичні та методологічні положення розвитку сільськогосподарського землекористування на регіональному й місцевому рівнях у контексті інноваційної моделі розвитку землекористування.

Тому в новітніх умовах господарювання потребує необхідності вивчення питань розвитку землекористування в умовах децентралізації влади.

Формулювання цілей дослідження. З урахуванням цього, метою статті є дослідження тенденцій розвитку землекористування в умовах децентралізації влади та його основних орієнтирів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В Україні 18 червня 2014 року підписано розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо

реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [2].

Зазначеним документом передбачена передача значних повноважень та бюджетів від державних органів влади органам місцевого самоврядування. Тут мова йде про децентралізацію влади, що передбачає передачу прав і повноважень територіальним органам.

Крім того, документом регламентовано п'ять необхідних кроків для проведення реформи [2]: визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади; передача найбільш важливих для людей повноважень на найближчий для людей рівень влади; передача основних повноважень місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування; наявність власних місцевих бюджетів, що дозволить об'єднувати зусилля і фінанси; підзвітність органів місцевого самоврядування.

Отже, головна мета децентралізації влади повинна забезпечити досягнення умови збереження і ефективного використання земель в довгостроковій перспективі та перетворення місцевих громад на їх повноцінного власника.

В контексті вище приведеного необхідно зазначити, що на сьогодні необхідним є припинення дублювання повноважень, функцій та завдань різних рівнів публічної влади на місцевому рівні. І шляхом вирішення цієї проблеми є децентралізація, яка передбачає передачу частки повноважень державних органів влади місцевим органам самоврядування.

Власне, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «децентралізація» трактується як система управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; розширення прав низових органів управління [4].

В енциклопедичному словнику Ф. А. Брокгауза та І. А. Єфрона [5] децентралізація є загальним принципом

державного устрою та передбачає розмежування функцій центральної влади та розширення обсягу прав місцевих влад за рахунок обсягу прав перших.

Децентралізація на місцевому рівні передбачає здійснення адміністративно-територіальної реформи, що дозволить децентралізувати владу, передати владні повноваження і фінансові ресурси на рівень місцевих громад, надання більш широких повноважень органам місцевого самоврядування.

Сьогодні держава не продемонструвала політичної волі до вироблення стратегії екологобезпечного розвитку сільськогосподарського землекористування. На регіональному рівні несистемність державної політики стала однією з причин стримування соціально-еколого-економічного розвитку та недосконалості відносин «центр-регіони», що пов'язане з відсутністю децентралізації функцій і повноважень між територіальними громадами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. В умовах децентралізації влади місцеве самоврядування має поєднуватись із централізованою системою контролю за законністю владних повноважень на місцях, а представницькі органи на місцевому рівні мають реалізовувати волю населення територіальних громад та забезпечувати захист прав, свобод і законних інтересів громадян. Отже, на порядку денному стоїть питання передачі всіх владних повноважень на місцеві рівні, а державне втручання передбачається у випадку, коли проблеми вже неможливо вирішити всередині громади.

На сьогодні представницьким органам влади уже недостатньо прав для прийняття соціальних, економічних, екологічних та інших програм розвитку територій. Тому для вирішення цих та інших проблем постає необхідність створення умов для оптимальної економічної самостійності суб'єктів господарювання на землі. Враховуючи, що фінансово-економічну основу на місцевому рівні становлять такі природні ресурси, як

земля, то вони самі мають забезпечувати соціально-економічний розвиток свого регіону. Тобто регіон має характеризуватися не як підсистема країни, а як самостійний господарюючий суб'єкт з внутрішнім механізмом відтворення, що включає самостійне виробництво і реалізацію виробленої продукції на землі.

Кожний окремий суб'єкт господарювання на землі має пов'язувати результати виробничої діяльності із своїми фінансовими досягненнями. Нині в Україні вирішення еколого-економічних проблем пов'язане з впровадженням новітніх досягнень науково-технічного прогресу, що здатні забезпечити інтенсивний розвиток суспільного виробництва та зростання його конкурентоспроможності.

До сказаного слід додати, що поза всякими сумнівами сценарій соціального захисту територіальних громад повинен пролягати через залучення до соціально-економічної сфери принципово нових підходів до використання виробничих ресурсів (землі, праці, капіталу) у межах територіальних громад.

Стартом стратегії комплексного соціально-економічного розвитку територіальних громад є відмова від передачі в оренду земельних паїв, оскільки остання не забезпечує адекватних доходів через спотворення розподілу коштів між орендарем і орендодавцем, не забезпечує між ними довіри і взаємопорозуміння, натомість екстенсивний, екологонебезпечний розвиток є причиною деградації, що в перспективі призведе до зниження вартості земельного капіталу та впливу інвестицій. Це з одного боку, а з другого – утриматись від продажу земельних паїв, скуповування яких буде здійснено світовими фінансовими спекулянтами на користь іноземних власників. Звернемо увагу, що зняття мараторію на купівлю-продажу земельних паїв призведе до концентрації їх у руках великих латифундистів, що позбавить можливість організувати сільськогосподарське виробництво малому та середньому бізнесу, гарантувати якість продукції, володіти всією інформацією щодо якісних параметрів землі, встановлювати

об'єктивні ціни на ринки продукції. За такої постановки питання основний тягар доведеться нести не тільки державним та органам місцевого самоврядування, але й всім громадянам територіальної громади, хоча відповідальність за стан справ на територіях громад лягає на місцеві органи самоврядування.

В умовах децентралізації влади і управління, консолідуючи зусилля суб'єктів місцевого самоврядування, громадян та потенційних інвесторів розвиток землекористування має розглядатися через призму адаптації земельного законодавства до світових стандартів, оскільки сучасна система землекористування в Україні, яка є наслідком структурних деформацій господарства, не забезпечує умови формування безпечного та раціонального використання земельних угідь.

Враховуючи, що кожний регіон має індивідуальні особливості в територіальній системі, характер його економічного розвитку повинен формуватися з урахуванням конкретних особливостей даної території.

Землекористування в Україні в умовах децентралізації потребує не лише ідентифікацію небезпечного стану довкілля, явищ і чинників, що до нього призвели, а й уникнення негативних наслідків шляхом забезпечення екологічної безпеки сільського господарства.

В сучасній демократичній державі в забезпеченні балансу інтересів на місцевому рівні децентралізація влади є процесом розподілу повноважень щодо здійснення функцій і виконання завдань держави по горизонталі та по вертикалі. Сьогодні важливість процесу децентралізації актуалізується інтеграцією України до європейського співтовариства. Крім того, умовою ефективного адміністративно-територіального управління є особливості врахування балансу між центром та регіонами.

З огляду на це, вважаємо, що подальший розвиток землекористувань ринкового типу має супроводжуватись формуванням міжгосподарських об'єднань. Механізм їх створення полягає в тому, що власник

земельної ділянки об'єднується з іншими власниками землі та майна шляхом подальшого кооперування. Причому кооперування має здійснюватись як на виробничій основі, починаючи із виробництва сільськогосподарської продукції, так і на сервісно-обслуговуючій та постачальницько-збутовій, що створить умови для вчасного забезпечення сформованої асоціації кооперативів добривами, насінням, технікою, гарантуючи нормальні умови діяльності для агроформування.

З урахуванням цього, земельна політика в Україні повинна формуватись на умовах підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах децентралізації, що в свою чергу забезпечить надходження коштів до місцевих бюджетів від суб'єктів господарювання на землі.

В умовах децентралізації влади важливо здійснити наступні заходи: удосконалити розподіл земельного фонду за видами господарського використання шляхом здійснення зонування за видами землекористування в межах територій місцевих рад, при створенні сільськогосподарських землеволодінь та землекористувань враховувати місцеві та регіональні інтереси, природні та соціально-економічні фактори, в умовах орендних відносин нести відповідальність за погіршення родючості ґрунту, організовувати місцеві системи управління земельними ресурсами та землекористуванням в межах територіальних громад.

В ході проведення аналізу екологізації землекористування нами представлено орієнтири, як мають бути враховані в умовах децентралізації влади (рис. 1).

Децентралізація на регіональному рівні сприятиме ефективності діяльності землевласників та землекористувачів з метою забезпечення здійснення ними самоврядних функцій на рівні району та регіону, сприятиме здійсненню ефективної політики, спрямованої на подолання неспіврозмірностей в економічній та інших сферах розвитку територій, ліквідації диспропорцій у розвитку

економічної та правової основ у здійсненні децентралізації та ін.

Спрощення структури управління земельними ресурсами сприятиме закріпленню права власності місцевих жителів регіону на земельні ділянки, впливатиме на

ефективність їх використання в умовах децентралізації, активізує гармонізацію державних і місцевих інтересів, вирівнювання відмінностей між містом, селом, зумовить активний розвиток продуктивних сил сільських територій.

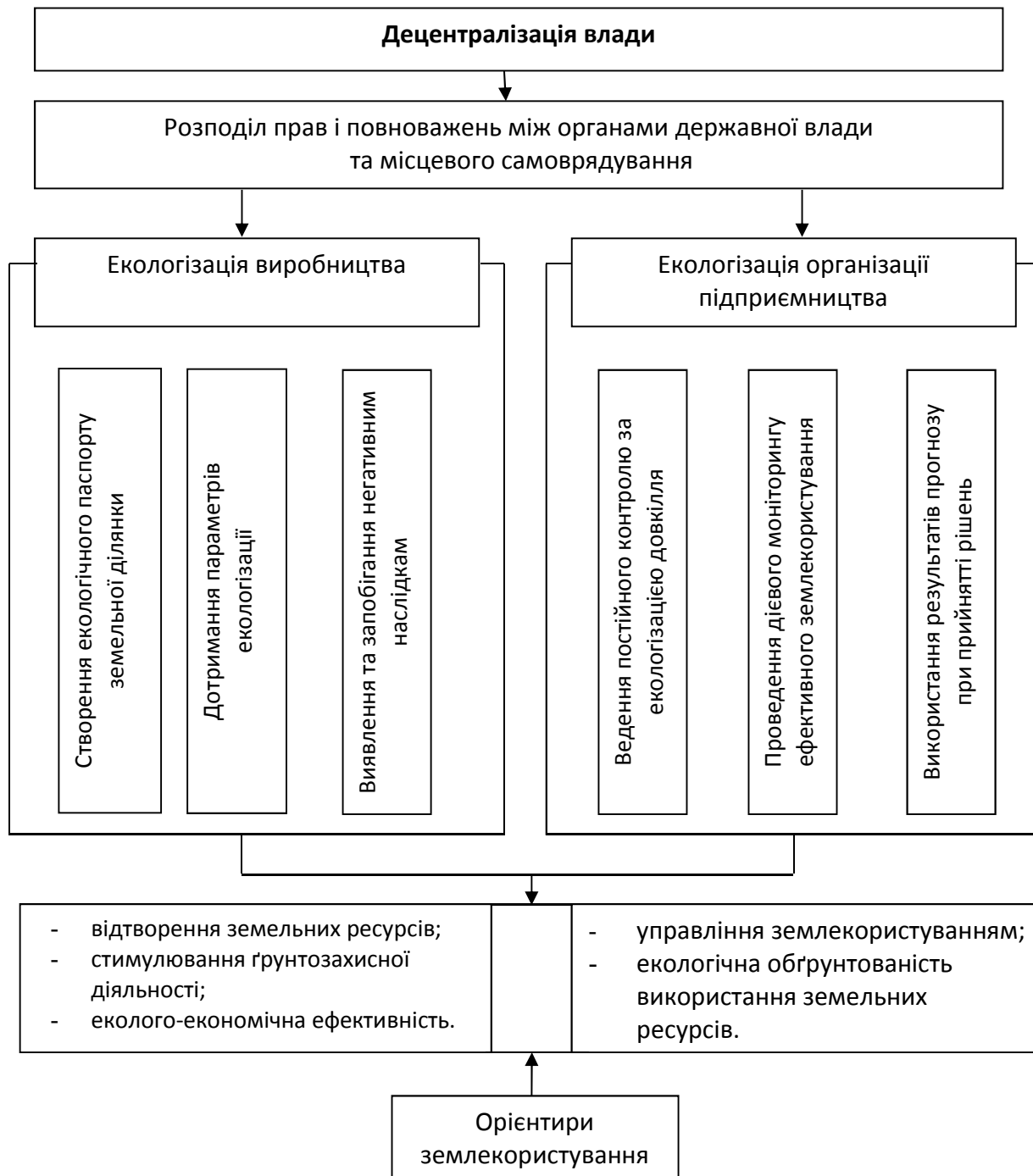

Рисунок 1 – Процес екологізації регулювання земельних відносин в умовах децентралізації влади

Джерело: складено автором

Висновки. Враховуючи викладену вище траєкторію розвитку сільськогосподарського землекористування зазначимо, що інноваційні засади формування екологобезпечного сільськогосподарського землекористування в умовах децентралізації, що передбачає розподіл прав і повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування мають базуватись на основі екологізації виробництва та екологізації організації підприємництва.

Отже, коли буде посилено роль місцевого самоврядування, тоді підвищиться і його відповідальність перед територіальними органами за дотримання соціальних стандартів кожного громадянина, що і буде фактором становлення високотехнологічної економіки сільськогосподарського землекористування, стимулювання інноваційної моделі розвитку.

Формування інноваційної політики землекористування в умовах децентралізації має реалізовуватись шляхом розробки та запровадження стратегічних програм з використання високих технологій у виробництві й переробці сільськогосподарської продукції, енергозбереженні та докорінному поліпшенні земель, шляхом фінансування фундаментальних досліджень, прикладних науково-дослідних робіт щодо розробки та впровадження технологій органічного землеробства, економічних моделей міжгалузевих і внутрішньогалузевих економічних відносин на засадах децентралізації.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у можливості вивчення проблеми підвищення конкурентоспроможності сільських територій у системі євроінтеграційної стратегії України.

Література:

1. Третяк Н. М. Актуальні проблеми управління земельними ресурсами і землекористування та шляхи їх подолання в умовах децентралізації влади / Н. М. Третяк // Землевпорядний вісник. Науково-виробничий журнал – № 9. – 2015. – С. 36-40.
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : розпорядження від 18.06.2014 р. № 591-р / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua
3. Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 року [Електронний ресурс] : розпорядження від 17.10.2013 р. № 806-р / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/pls/webproc34id.rtf
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Децентралізація>
5. Енциклопедичний словник самоврядування Ф. А. Брокгауза та И. А. Єфрона [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dic.academic.ru/brokgauz>
6. Дейнеко Л. Децентралізація як фактор розвитку місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Л. Дейнеко, І. Романюк // Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua>
7. Горлачук В. В. Формування конкурентоспроможності землекористування в регіоні / В. В. Горлачук // Наукові праці. – Т. 133. – Вип. 120. Економіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 110-115.
8. Сохнич А. Я. Використання ігрових моделей в задачах землекористування / А. Я. Сохнич // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Ржицького. – 2008. – Том 10. – № 3 (38). – Ч. 2. – С. 385-388.
9. Дорош О. С. Організаційно-інституціональне забезпечення територіального планування землекористування сільських територій / О. С. Дорош // Економіст. – 2015. – № 8. – С. 32-35.
10. Мартин А. Г. Децентралізація влади в Україні: землевпорядний аспект / А. Г. Мартин // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 4. – С. 20-25.

References:

1. Tretyak, N. M. (2015), "Actual problems of land resources management and land use and ways of overcoming them in conditions of decentralization of power", *Zemlevporyadnyy visnyk*, vol. 9. pp. 36-40.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "On Approval of the Action Plan for Implementation of the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine", available at: www.minfin.gov.ua (Accessed 15 October 2017).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Strategy for the development of the agrarian sector up to 2020", available at: www.zakon.rada.gov.ua/pls/webproc34id.rtf (Accessed 15 October 2017).
4. *Velikiy tлумachny slovnyk suchasnoy ukrainskoj movy* [Online], available at: <http://www.lingvo.ua/uk/> (Accessed 15 October 2017).
5. Brokgaus, F. A. and Efron, I. A. *Enciklopedychnyy slovnic samovryaduvannya* [Online], available at: <http://www.dic.academic.ru/brokgauz> (Accessed 15 October 2017).
6. Deyneco, L. and Romanuk, I. "Decentralization as a factor of development of local self-government" [Online], available at: <http://www.dridu.dp.ua> (Accessed 15 October 2017).
7. Gorlachuk, V. V. (2010), "Decentralization as a factor of development of local self-government", *Naukovy prachy*, vol. 133, no. 120, pp. 110-115.
8. Sohnych, A. Y. (2008), "Use of gaming models in land use tasks", *Naukovyy visnik LNUVMBT imeny S.Z. Rguzkogo*, vol. 10, no 3 (38), pp. 385-388.
9. Dorosh, O. S. (2015), "Organizational and institutional support of territorial planning of land use of rural territories", *Economist*, vol. 8, pp. 32-35.
10. Martyn, A. G. (2015), "Decentralization of power in Ukraine: land management aspect", *Zemlevporyadnyy visnyk*, vol. 4, pp. 20-25.